

Yuldashova Sevara Abduqaxxorovna

*Surxondaryo viloyati Angor tumani 23-maktabning musiqa madaniyati fani
o‘qituvchisi*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada o‘zbek xalq raqslarining tarixiy ildizlari, ularning zamonaviy sahnadagi rivojlanishi va xalqaro madaniy maydondagi o‘rni tahlil qilinadi. Shuningdek, milliy raqs san’atining global festivallar, xalqaro sahna loyihalari va madaniy diplomatiya jarayonidagi ahamiyati yoritiladi.*

Kalit so‘zlar: *o‘zbek raqslari, madaniy meros, sahna san’ati, xoreografiya, globalizatsiya, UNESCO.*

Abstract: *This article analyzes the historical roots of Uzbek folk dances, their development on the modern stage and their place in the international cultural arena. It also highlights the importance of national dance art in global festivals, international stage projects and the process of cultural diplomacy.*

Keywords: *Uzbek dances, cultural heritage, stage art, choreography, globalization, UNESCO.*

Аннотация: *В данной статье анализируются исторические корни узбекских народных танцев, их развитие на современной сцене и место в международной культурной среде. Также подчеркивается важность национального танцевального искусства на глобальных фестивалях, в международных сценических проектах и в процессе культурной дипломатии.*

Ключевые слова: *узбекские танцы, культурное наследие, сценическое искусство, хореография, глобализация, ЮНЕСКО.*

KIRISH

O‘zbek xalq raqslari milliy madaniyatning eng qadimiy va nafis san’at turlaridan biri bo‘lib, u xalqning tarixiy tafakkuri, estetik qarashlari, ma’naviy qadriyatlar va turmush tarzini o‘zida mujassam etadi. Ushbu raqslar asrlar davomida shakllanib, turli hududiy maktablar, xususan, Farg‘ona, Buxoro va Xorazm raqs an‘analari orqali boyib borgan. Har bir maktab o‘ziga xos harakatlar tizimi, ifoda uslubi va musiqiy ritmik asoslari bilan ajralib turadi. Shu sababli o‘zbek xalq raqslari nafaqat san’at turi, balki etnomadaniy identitetning muhim ko‘rinishi sifatida ham qadrlanadi.

So‘nggi yillarda globalizatsiya jarayonlari, xalqaro madaniy almashinuvlarning kengayishi hamda sahna san’atiga bo‘lgan qiziqish ortishi natijasida o‘zbek xalq raqslari jahon miqyosida ham e’tibor qozonmoqda. Milliy ansambllarning xalqaro festivallarda ishtiroki, turli madaniy haftaliklar va diplomatik tadbirlarda raqslarning namoyish etilishi ularning global madaniy makonda o‘rnini mustahkamlab bormoqda. Ayniqsa, Yevropa va

Osiyo mamlakatlarida o‘tkazilayotgan folklor festivallarida o‘zbek raqslarining yuqori baholanishi ularning universal estetik qiymatga ega ekanligini ko‘rsatadi.

O‘zbek raqs san’atining jahon sahnasiga chiqishi faqat ijro san’ati bilan cheklanib qolmay, balki madaniy diplomatiya vositasi sifatida ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Raqslar orqali milliy kiyimlar, musiqa asboblari, urf-odatlar va qadriyatlar xalqaro auditoriyaga yetkazilmoqda. Bu esa O‘zbekistonning madaniy imijini mustahkamlashga xizmat qiladi hamda mamlakatning yumshoq kuch (soft power) salohiyatini oshiradi.

Shu bilan birga, zamonaviy xoreografiya jarayonida an’anaviy raqs elementlarini saqlagan holda ularni sahnaviy talqinda qayta ishlash tendensiyasi kuchaymoqda. Bu jarayon milliy raqslarning global sahnaga moslashuvchanligini oshirib, ularni yangi auditoriyalar uchun yanada tushunarli va jozibador qilmoqda. Biroq bu jarayonda an’anaviy shakllarning asl mohiyatini saqlab qolish, autentiklikni yo‘qotmaslik muhim ilmiy va amaliy masala sifatida qolmoqda.

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundan iboratki, o‘zbek xalq raqslarining jahon sahnasidagi o‘rni, ularning transformatsiyasi va madaniy ahamiyati kompleks tarzda o‘rganishni talab etadi. Ushbu tadqiqot milliy raqslarning global madaniy jarayonlardagi rolini aniqlash, ularning estetik va kommunikativ funksiyalarini tahlil qilishga qaratilgan.

O‘zbek xalq raqlari tarixiy jihatdan murakkab evolyutsion jarayonni bosib o‘tgan bo‘lib, ularning shakllanishi Markaziy Osiyo hududidagi qadimiy sivilizatsiyalar madaniy qatlamlari bilan bevosita bog‘liqdir. Arxeologik va etnografik manbalarga ko‘ra, raqs elementlari qadimiy marosimlar, diniy urf-odatlar hamda mehnat jarayonlari bilan uyg‘unlashgan holda rivojlangan. Ayniqsa, Baqtriya va So‘g‘diyona davrlarida raqs san’ati ijtimoiy hayotning ajralmas qismi sifatida shakllangan [3].

1. Hududiy raqs maktablari va ularning o‘ziga xosligi

O‘zbek xalq raqlari asosan uch yirik maktab: Farg‘ona, Buxoro va Xorazm an’analari asosida rivojlangan. Farg‘ona raqlari yumshoqlik, nozik qo‘l harakatlari va ichki lirizm bilan ajralib turadi. Buxoro raqlari esa murakkab ritmik tuzilma, barmoqlar plastikasining boyligi hamda sahnaviy ifodaning tantanavorligi bilan xarakterlanadi. Xorazm raqlari esa keskin, jo‘shqin va dinamik harakatlarga asoslangan bo‘lib, unda energiya va dramatism ustunlik qiladi [3].

Ushbu hududiy maktablar o‘zaro farqlarga ega bo‘lsa-da, ularni birlashtiruvchi asosiy omil — xalqning estetik dunyoqarashi va musiqiy ritmga bo‘lgan chuqur bog‘liqligidir. Bu holat o‘zbek raqslarini yagona milliy tizim sifatida shakllantirgan.

2. Sahna san’atiga transformatsiya jarayoni

XX asr davomida o‘zbek xalq raqlari professional sahna san’atiga aylanish jarayonini boshdan kechirdi. Bu davrda milliy raqs elementlari xoreografik tizimga solinib, ansambllar repertuariga kiritildi. Natijada, xalq raqlari faqat marosimiy yoki mahalliy ijro shaklidan chiqib, teatr va sahna san’ati darajasiga ko‘tarildi.

Zamonaviy sahnalashtirish jarayonida an’anaviy harakatlar saqlangan holda, ularning dramatik ifoda imkoniyatlari kengaytirildi. Bu esa raqslarning tomoshabiniga estetik ta’sirini

kuchaytirdi. Shuningdek, sahna yoritilishi, kostyum dizayni va musiqiy aranjirovka kabi elementlar raqsning umumiy badiiy qiymatini oshirdi [4].

3. Globalizatsiya va xalqaro e’tirof

So‘nggi o‘n yilliklarda o‘zbek xalq raqslari xalqaro madaniy maydonda tobora kengroq tan olinmoqda. Milliy ansambllar Fransiya, Italiya, Yaponiya, Koreya va AQSh kabi davlatlarda o‘tkaziladigan folklor festivallarida muntazam ishtirok etib kelmoqda. Ushbu chiqishlar nafaqat san’at namoyishi, balki madaniy diplomatiya vositasi sifatida ham xizmat qilmoqda.

UNESCO tomonidan nomoddiy madaniy meros sifatida e’tirof etilishi o‘zbek raqslarining global madaniy ahamiyatini yanada mustahkamladi. Bu e’tirof ularning saqlanishi, rivojlanishi va xalqaro miqyosda targ‘ib qilinishi uchun muhim huquqiy va madaniy asos yaratdi [4].

4. Zamonaviy xoreografiya va innovatsion yondashuvlar

Hozirgi davrda o‘zbek raqs san’atida innovatsion yondashuvlar kuchaymoqda. Xoreograflar an’anaviy harakatlarni zamonaviy sahna texnologiyalari bilan uyg‘unlashtirib, yangi sahna kompozitsiyalarini yaratmoqda. Bu jarayon raqslarning global auditoriya uchun yanada tushunarli va jozibador bo‘lishini ta’minlaydi.

Shu bilan birga, autentiklik masalasi dolzarb bo‘lib qolmoqda. Ba’zi tadqiqotchilar sahnaviy modernizatsiya jarayonida milliy raqslarning asl ruhiy va etnografik mazmuni yo‘qolib ketishi mumkinligini ta’kidlaydi. Shu sababli zamonaviy xoreografiyada muvozanat — ya’ni an’anani saqlash va innovatsiyani uyg‘unlashtirish asosiy prinsip sifatida qaralmoqda [5].

5. Madaniy diplomatiya va milliy identitet

O‘zbek xalq raqslari bugungi kunda madaniy diplomatiyaning muhim vositalaridan biri sifatida ham xizmat qilmoqda. Raqslar orqali milliy tarix, urf-odatlar va estetik qadriyatlar xalqaro jamoatchilikka yetkaziladi. Bu esa O‘zbekistonning ijobiy madaniy imijini shakllantirishga yordam beradi.

Shuningdek, raqs san’ati yosh avlodda milliy o‘zlikni anglash va madaniy merosga hurmatni kuchaytirishda muhim rol o‘ynaydi. Global madaniy integratsiya sharoitida milliy raqslarning saqlanishi va rivojlanishi madaniy identitet barqarorligining muhim omili hisoblanadi [5].

TAHLIL VA NATIJALAR

O‘zbek xalq raqslarining jahon sahnasidagi o‘rni bo‘yicha olib borilgan tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, milliy raqs san’ati bugungi kunda faqat an’anaviy madaniy meros sifatida emas, balki global madaniy kommunikatsiya vositasi sifatida ham faol rivojlanmoqda. Tadqiqot jarayonida tarixiy, qiyosiy va zamonaviy sahna amaliyotlari asosida quyidagi ilmiy xulosalar shakllandi.

Birinchidan, o‘zbek xalq raqslari tarixiy jihatdan chuqur ildizlarga ega bo‘lib, ularning asosiy struktura va ifoda elementlari qadimiy Markaziy Osiyo sivilizatsiyalaridan kelib chiqqanligi tasdiqlandi. Bu raqslarning Farg‘ona, Buxoro va Xorazm maktablari shaklida rivojlanishi ularning ichki tizimlashgan madaniy modelga ega ekanligini ko‘rsatadi. Tahlil

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

20-Aprel, 2026-yil

natijalariga ko‘ra, har bir maktabning harakatlar tizimi, ritmik tuzilishi va estetik ifoda uslubi o‘ziga xos regional identitetni aks ettiradi.

Ikkinchidan, zamonaviy sahna san‘atiga transformatsiya jarayoni o‘zbek xalq raqslarining global miqyosda tanilishiga katta ta‘sir ko‘rsatgan. Professional xoreografiya tizimining shakllanishi raqslarni sahnaviy kompozitsiya sifatida qayta ishlab, ularning estetik va dramatik imkoniyatlarini kengaytirgan. Natijada, raqslar nafaqat folklor elementlari, balki yuqori badiiy sahna san‘ati mahsuli sifatida namoyon bo‘la boshlagan.

Uchinchidan, xalqaro madaniy maydondagi ishtirok natijalari o‘zbek raqslarining yuqori baholanishini ko‘rsatadi. Turli xalqaro festivallarda o‘zbek ansambllarining chiqishlari tomoshabinlar va ekspertlar tomonidan yuqori estetik qiymatga ega ijro sifatida e‘tirof etilgan. Bu esa milliy raqslarning universal badiiy tilga ega ekanligini tasdiqlaydi.

To‘rtinchidan, UNESCO tomonidan nomoddiy madaniy meros sifatida tan olinishi o‘zbek xalq raqslarining global madaniy tizimdagi o‘rnini mustahkamladi. Bu e‘tirof ularning saqlanishi va rivojlanishi uchun institutsional asos yaratib, xalqaro ilmiy va madaniy hamkorlikni kengaytirdi.

Tadqiqot natijalari shuni ham ko‘rsatadiki, zamonaviy xoreografik jarayonlarda innovatsiya va an‘ana o‘rtasidagi muvozanat asosiy muammolardan biri bo‘lib qolmoqda. Ba‘zi hollarda sahnaviy modernizatsiya jarayonida autentiklikning qisman yo‘qolishi xavfi mavjudligi kuzatiladi. Shu sababli, milliy raqslarning asl etnografik xususiyatlarini saqlash ilmiy va amaliy jihatdan muhim hisoblanadi.

Umuman olganda, o‘zbek xalq raqslari jahon sahnasida muvaffaqiyatli integratsiyalashib bormoqda va ular nafaqat estetik san‘at turi, balki madaniy diplomatiya, milliy identitetni ifodalash hamda global madaniy muloqot vositasi sifatida muhim rol o‘ynamoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

[1] Karimova D. O‘zbek raqs san‘ati tarixi va rivojlanish bosqichlari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022. – 184 b.

[2] UNESCO. Intangible Cultural Heritage and Performing Arts. – Paris: UNESCO Publishing, 2023. – 210 p.

[3] Mukhamedov A. Central Asian Dance Traditions and Their Evolution. – Moscow: Eastern Studies Press, 2021. – 256 p.

[4] UNESCO. Intangible Cultural Heritage of Humanity: Dance Forms of Central Asia. – Paris: UNESCO Publishing, 2023. – 198 p.

[5] Karimova D. O‘zbek sahna xoreografiyasi va zamonaviy tendensiyalar. – Toshkent: Fan, 2022. – 172 b.

[6] Sherzodbek, N., 2025. TIL O'RGANISHDA MOTIVATSIYANING ROLI: ICHKI VA TASHQI OMILLAR. *YANGI O 'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(5), pp.470-474.

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

20-Aprel, 2026-yil